

IT och nationalstaten

Fyra framtidsscenarier

IT-kommissionens rapport 6/98

Statens offentliga utredningar
1998:58
Kommunikationsdepartementet

IT och nationalstaten

Fyra framtidsscenarier

IT-kommissionens rapport 6/98

Delbetänkande av IT-kommissionen
Stockholm 1998

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: fritzes.order@liber.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och Varför. Statsrådsberedningen, 1993.

– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:

Regeringskansliets förvaltningsavdelning
Distributionscentralen
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 10 10
Telefon: 08-405 10 25

Förord

Sverige som nationalstat påverkas starkt av de förändringar som nu sker i omvärlden, där utvecklingen av IT spelar en stor roll. Uppfattningarna om IT:s konsekvenser för nationalstaten skiljer sig påtagligt, alltifrån att IT innebär nationalstatens upplösning till att effekterna blir obetydliga.

Denna skrift är ett inlägg i debatten. Syftet är att belysa några viktiga konsekvenser för nationalstaten bl a genom att teckna fyra tänkbara framtidsscenarier som baseras på osäkerheten om samspelet mellan IT, nationalstaten och omvärlden. Inget av de gestaltade scenarierna kommer troligen att förverkligas fullt ut, men de illustrerar de utmaningar som Sverige kommer att möta.

Skriften har utarbetats av Per Florén och Mats Lindgren vid KAIROS Future AB. Innehållet är författarnas sammanfattning av ett omfattande arbete med litteraturundersökning, intervjuer och diskussioner med initierade forskare, politiker, tjänstemän och praktiker.

Bakgrundsmaterialet finns tillgängligt på www.itkommissionen.se. Projektledare har varit Ulla Åhs, IT-kommissionen.

Stockholm i april 1998

Ines Uusmann
ordförande

Gunnar Hedborg
kanslichef

Innehåll

Sammanfattning.....	1
1. Uppdraget.....	3
2 IT:s konsekvenser för nationalstaten.....	6
3. IT:s konsekvenser för den svenska nationalkänslan.....	11
4 Utmaningar för nationalstaten.....	14
5. Scenarier.....	20
5.1 Scenarier för statens relation till omvärlden år 2007.....	22
5.2 Swedicon Valley.....	25
5.3 Lugnaro.....	27
5.4 IT-ruschen.....	29
5.5 Sorgebo.....	31
5.6 Scenarioidikatorer.....	34
Litteraturförteckning.....	35

Sammanfattning

Den moderna nationalstaten har påtagit sig flera olika uppgifter. Utöver att ge medborgarna möjlighet till inflytande över samhällsbeslut, skall staten också skydda mot främmande makt, brott och ohälsa, rusta dem för livet och arbetsmarknaden och stödja dem om de ändå inte klarar sig på egen hand. Redan idag, och än mer på sikt, påverkar IT statens möjligheter att fullgöra dessa uppgifter, samtidigt som uppgifternas karaktär förändras. Nya typer av hot, som medborgare och företag måste skyddas mot, uppstår. Kraven på utbildning för att klara av en förändrad arbetsmarknad höjs och ändrar karaktär.

IT förändrar förutsättningarna för nationalstaten på många sätt och på flera olika nivåer. Men det är sannolikt inte de direkta konsekvenserna av tekniken som är de största utmaningarna för nationalstaten, utan de indirekta konsekvenserna, de som hänger samman med IT:s systemförändrande egenskaper. Ett exempel på detta är att IT leder till ökad global tillgänglighet, vilket på sikt förmodligen tvingar fram en global konvergens i fråga om skatter och lagstiftning. IT driver också på utvecklingen mot ett allt mer kunskapsintensivt samhälle och förändrar därmed konkurrensvillkoren för såväl företag som nationer. Det land, och det företag, som kan förlösa och föda upp de bästa idéerna kommer att bli mest framgångsrikt och välmående.

Sammantaget innebär detta att IT, framför allt indirekt, utmanar etablerade föreställningar, institutioner och spelregler. Några av de viktigare konsekvenserna sammanfattas nedan.

IT påverkar nationalkänslan genom att:

- ge svenskar i världen möjlighet att enklare hålla kontakten med hemlandet.
- ge människor av andra nationaliteter som bor i Sverige möjlighet att hålla kontakten med andra personer som tillhör samma nationalitet.

IT påverkar demokratin genom att:

- ge möjlighet till direktkontakt mellan väljare och valda.
- ge unika möjligheter att låta allmänheten ta del av den demokratiska processen både lokalt och nationellt.
- ställa krav på att IT är tillgängligt för en bred massa, både tekniskt, ekonomiskt och kunskapsmässigt för att inte förvandlas till elektronisk populism.

IT påverkar arbetsmarknaden genom att:

- konkurrensen på hemmamarknaden ökar samtidigt som nya marknader öppnas för svenska företag.
- ställa ökade krav på förnyelse av företag och branscher.
- öka hoten mot gamla näringar och företag.
- ge ökade möjligheter till nya typer av företag och näringar.
- ställa nya och högre kompetenskrav på företagsledningen.

IT påverkar utbildning genom att:

- ställa krav på breddutbildning för att motverka uppkomsten av sociala och kunskapsmässiga klyftor i samhället.
- ställa krav på fortlöpande utbildning under hela livet, inte bara i ungdomen.
- ställa krav på spetsutbildning, för alla som har förutsättningarna, för att underlätta utvecklingen av nya näringar och branscher.
- ställa krav på förstärkt utbildning inom inte bara traditionellt tekniska områden, utan även inom kommunikation, språk, kreativitet samt förståelse av system och helheter.

IT påverkar lagar och rättsväsende genom att:

- ställa nya och högre krav på avvägningen mellan olika, ofta motstridiga intressen i lagstiftning, t ex kraven på offentlighet och på personlig integritet.

- ställa nya krav på internationell samordning av lagar och regler.
- ställa krav på snabbare initiering av nya, och justering av gamla lagar, utan att rättssäkerheten hotas.
- ställa krav på ny typ av kompetens hos polis och domstolar.

IT påverkar offentlig verksamhet genom att:

- ställa nya och högre krav på samordning och förnyelse av arbetsformer i offentlig sektor.
- ställa nya krav på effektivare informationsutbyte med omvärlden, t ex med medborgare, företag och andra myndigheter.
- ställa krav på ny kompetens hos personal och ledning.
- ställa nya krav på bättre omvärldsbevakning och snabbare reaktioner på förändringar i omvärlden.

Dessa utmaningar måste mötas för att Sverige skall kunna fortsätta att vara en välfärdsstat. Det räcker inte med välvilliga attityder och önskemål. Det krävs handling, initiativ och framför allt plats för mångfald och experiment inför en framtid som inte är så enkel att förutspå.

1. Uppdraget

Det uppdrag som är upprinnelsen till denna rapport formulerades av IT-kommissionen på följande sätt i rapporten "Sverige inför epokskiftet":

"Hur påverkas nationalstaten av det elektroniska samhället?

Kommissionen avser studera vilka konsekvenser som kan förutses av utvecklingen mot en allt mer global elektronisk värld. Det fria flödet av information och tjänster över elektroniska media och utvecklingen av elektronisk handel påverkar nationella kärnområden som beskattning, lagstiftning, arbetsmarknad, demokratifrågor med mera. Vad håller på att

hända och hur bör vi förbereda oss i Sverige på denna utveckling? En analys och en hearing i höst är planerad.”

Det uppdrag vi på förhösten fick av IT-kommissionen var alltså att:

...beakta ett antal utvecklingslinjer, nämligen:

- utvecklingen mot en allt mer global elektronisk värld
- det fria flödet av information över elektroniska media
- det fria flödet av tjänster över elektroniska media
- utvecklingen av elektronisk handel

...beskriva tänkbara konsekvenser av denna utveckling för bl a:

- beskattning
- lagstiftning
- arbetsmarknad
- demokratifrågor.

Vad är en nationalstat?

För att kunna studera IT:s konsekvenser för nationalstaten måste man först definiera begreppen. Vad är IT? Och vad är en nationalstat?

Med IT avser vi fortsättningsvis all teknik som i någon form hanterar digital information, dvs datorer, datakommunikation, digitala massmedia, telefoni etc. Eller om möjligt ännu enklare uttryckt: kombinationen av dator- och teleteknik.

"Nationalstat" är ett sammansatt ord som består av två led: nation och stat. Det första ledet, nation, hör nära samman med begreppet folk. Nationalencyklopedin (NE) definierar nation på följande sätt:

"Grundläggande avser emellertid begreppet 'nation' inte stater utan relaterar till begreppet 'folk', dvs människor som knyts samman av

en gemensam identitet. Basen för de nationella identiteterna kan variera och varje nation bygger på subjektiva föreställningar om vad som karakteriserar identiteten. En gång etablerade inom gruppen tenderar emellertid dessa föreställningar att leva kvar och få politisk betydelse."

Det andra ledet, stat, hör inte samman med människorna, folket, utan med territoriet.

"Generellt är staten ett landområde med gemensam styrelse, formellt suveränt i förhållande till andra stater. Inåt reglerar staten som myndighet relationerna mellan dess invånare. Detta förutsätter någon form av ordnad maktutövning. Utåt hävdar staten sina intressen gentemot andra stater eller 'aktörer' i det internationella systemet."

Stat och nation är alltså långtifrån synonymer och det finns gott om exempel på stater med flera folk, liksom folk utan egen stat. Det judiska folket har i 2000 år levt utan stat, zigenare och kurder gör det alltjämt.

Nationalstaten är en mer modern företeelse och hänger i stor utsträckning samman med industrisamhällets framväxt och de "administrativt integrerade stater" (NE) som då växer fram. Sverige har som nationalstat ovanligt djupa rötter som sträcker sig tillbaka till Axel Oxenstiernas insatser på 1600-talet.

Nationalstatens uppgift

Nationalstaten har historiskt sett tagit på sig allt fler uppgifter. En av uppgifterna är att **skydda** medborgare och även företag, såväl fysiskt som psykiskt samt deras egendom. Det är uppgifter som traditionellt sett legat på militären och polisväsendet, men där tyngdpunkten för skyddet allt mer kommit att förskjutas mot människors psykiska och andliga välbefinnande. Filmcensur och vissa typer av reklamförbud är exempel på sådant. Skyddsuppgifter som kommit att få ökad betydelse de senaste åren rör medborgares och företags ideella rättigheter och frågor som rör immaterial-

rätt (det vill säga den del av juridiken som omfattar upphovs-, patent- och varumärkesrätten). Det här är frågor som blir allt mer brännande i takt med att mer och mer information digitaliseras.

En annan uppgift för nationalstaten är att **rusta** medborgare och företag, att skapa förutsättningar för utveckling. I denna uppgift ingår stora delar av utbildningssektorn, men också infrastruktursatsningar. Här är det också tydligt att IT och det kunskapsbaserade samhället, ställer nationalstaten inför nya utmaningar som handlar om att rusta ett helt samhälle för en ny tid.

En tredje uppgift handlar om att **stödja** de individer, landsändar, och i praktiken också företag, som riskerar att slås ut. I tider av kraftig struktur-omvandling blir detta för en stat en mycket tung uppgift. Och risken är uppenbar att man hamnar i defensiva stödjande insatser, snarare än offensiva rustande. Inte minst om insatserna kommer för sent.

En fjärde och nog så viktig uppgift är att skapa offentliga rum för samtal, ge medborgarna möjlighet till **inflytande** och medskapande. Här är frågor om rösträtt, yttrande- och föreningsfrihet självklara hörnstenar, och Internet ger här många nya möjligheter till mer kontinuerliga samtal. Men till detta skulle vi också kunna lägga en mer offensiv roll, nämligen att samla folket kring bärande idéer och projekt. Under folkhemsbyggets epok fanns en sådan samlande idé, men var finns dagens motsvarighet till folkhemsvisionen?

2 IT:s konsekvenser för nationalstaten

Betraktar vi för ett ögonblick IT:s konsekvenser, står det klart att konsekvenserna för staten skiljer sig starkt från konsekvenserna för medborgarna, nationen. Med hjälp av den moderna kommunikationstekniken blir det allt lättare att bevaka nationella rötter även om man lever i försking-

ringen. SVT startade julen 1997 satellitsändningar över Europa. Via Internet kan jag dagligen läsa svenska nyheter, lyssna på svenska radioprogram och kommunicera med mina gamla grannar, varhelst på jorden jag slagit ner bopålar. Och omvänt blir det för turkar, finländare och somalier i Sverige, lättare än förr att hålla liv i de kulturella rötterna.

Mycket har i debatten sagts om IT och nationen. IT-visionären Masuda förutspådde redan 1980, i boken *Informationssamhället*, framväxten av nya globala samhällen sammanhållna av modern informationsteknologi.

Men det är konsekvenserna för staten som i debatten kommit att stå i förgrunden. De tre områden som diskussionerna främst kommit att handla om är:

- **Demokratin**, där många fört fram möjligheterna till fördjupad demokrati genom omröstningar på nätet
- **Skatterna**, där farhågor knutits till kraftigt vikande skatteunderlag till följd av bl a näthandel
- **Brottsligheten**, där riskerna med brottslighet på nätet av många lyfts fram som ett av de främsta hoten i det framtida samhället.

Direkta konsekvenser

Vår slutsats efter att på djupet penetrerat ovanstående frågor, själva och i intensiva diskussioner med andra, är att det knappast är dessa frågor som är mest brännande. I varje fall inte om man stannar vid att betrakta de direkta effekterna av IT för demokrati, skatter och brottslighet.

Demokratin

När det gäller demokratin är det svårt att tänka sig att nätomröstningar skulle fungera i praktiken då sannolikheten för att medborgarna ena dagen skulle rösta för skattesänkningar och nästa för bidragshöjningar är överhängande. IT-demokrati skulle i den formen snabbt kunna övergå till IT-populism. Öppna beslutande omröstningar fungerar i offentliga församlingar som t ex föreningar. Men förutsättningen är då ett inslag av social

kontroll. Den är inte på samma sätt möjlig att upprätta på Internet. Därmed är risken stor att den ansvarstagande medborgaren i röstögonblicket omvandlas till en suboptimerande "motborgare". Om man däremot betraktar IT:s förmåga att förbättra den offentliga dialogen och debatten är möjligheterna stora. Med hjälp av IT kan man skapa nya offentliga rum där många fler kan komma till tals i små och stora samhällsfrågor. Tröskeln till kommunfullmäktige och riksdag kan sänkas rejält.

Brottligheten

Brottslighet på Internet är knappast svårare att bekämpa än andra former av brottslighet. Problemet är snarast att polis och åklagare ännu inte lärt sig hantera de redskap som krävs för att leta upp och åtala Internetbrottslingar. På 18 månader lyckades åklagarämbetet i New York identifiera 1500 personer i USA som spritt barnporr, varav 41 i New York. Ett antal utlänningar identifierades. 120 personer har åtalats till följd av detta, varav 6 i New York. Vet man vad man ska göra kan man alltså nå enastående resultat genom polisarbete på nätet (Datateknik 18/97)

Skatten

Slutligen är farhågorna för kraftigt och snabbt vikande skatteintäkter av allt att döma övervärderade. Låt oss börja med momsen. Den enda moms statskassan teoretiskt kan förlora (Vi är som konsumenter skyldiga att i självdeklarationen uppge om vi köpt varor eller tjänster momsfrött från utlandet. Så inte ens denna moms kan staten "teoretiskt" mista. Frågan är dock hur många som sköter deklarationen klanderfritt.) är moms för varor/tjänster som importeras helt och hållet digitalt av privatpersoner, från land utanför EU eller från företag inom EU med begränsad försäljning till Sverige (Under 320 000 kronor per år. Över detta belopp ska företaget momsregistreras i Sverige). För företag (utom vissa begränsade sektorer) är momsen avdragsgill och därmed spelar det ingen roll för statskassan var varan eller tjänsten köpts. När det gäller fysiskt distribuerade produkter ska dessa i princip beläggas med tull och moms vid införseln, även om detta idag endast sker i begränsad omfattning.

Där moms förluster alltså i första hand kan förväntas uppkomma är på musik, programvaror, böcker och tidningar distribuerade i digital eller fysisk form (förutsatt att de slinker förbi tullen) från icke EU-länder till privatpersoner i Sverige. Det kan knappast bli några stora belopp. Även om man skulle tänka sig att all litteratur som idag importeras från USA skulle smita förbi tullen och därmed undgå moms, så handlar det inte om mer än ca 50 miljoner kronor i moms bortfall per år. (Importvärdet är ca 100 Mkr och med ett beräknat hundra procentigt påslag i butik skulle det motsvara ett försäljningsvärde på högst 200 Mkr före moms.)

När det gäller förlorade skatteintäkter, inklusive moms förluster, på grund av utflyttning av höginkomsttagare, är också här de direkta effekterna begränsade. Även om vi antar att 10 procent av alla svenskar med årsinkomst på över 300 000 kronor skulle lämna landet, totalt ca 52 000 personer, skulle det inte innebära mer än ca 11 miljarder kronor i samlat inkomstbortfall, eller drygt 1 procent av de samlade skatteinkomsterna.

Spelmarknaden beräknas av Lotteriinspektionen omsätta ca 27 miljarder kronor per år. Från detta beräknas statens skatteintäkter vara 7-9 miljarder kronor. Även om hälften av spelmarknaden skulle försvinna ut på Internet och därmed undgå beskattning, skulle inkomstbortfallet inte bli större än 4 miljarder kronor, några promille av de samlade skatteintäkterna.

Lägger vi samman allt detta och antar att en fjärdedel av all musik importeras skattefritt över näten, att hälften av spelmarknaden försvinner ut på Internet och 2,5 procent av alla privatanställda höginkomsttagare skulle flytta utomlands (37 500 personer) så skulle de samlade skatteförlusterna ändå inte komma upp i mer än cirka 10 -15 miljarder kronor per år. Det är visserligen en ansevärd summa, men fortfarande en droppe i havet i jämförelse med de minskade skatteintäkter, och ökade arbetslöshetskostnader som kan bli följden av sjunkande konkurrenskraft och utflyttning av arbetstillfällen och kompetens.

Indirekta konsekvenser

IT:s konsekvenser för nationalstaten ligger alltså i första hand på en annan nivå, och är snarast en följd av en IT-relaterad strukturomvandling i riktning mot ett mer globaliserat och kunskapsbaserat samhälle.

Sålunda tycks inte förlorade skatteintäkter till följd av Internethandel vara något omedelbart hot mot statskassan. Men däremot kan Internethandeln slå hårt mot t ex lokala spelbutiker, skiv- och bokhandlare, och därigenom på sikt göra det svårare att upprätthålla nationella särregler i fråga om skatt.

I skatteexemplet ovan tog vi endast med varor och tjänster som kan distribueras elektroniskt, allt annat är jämförbart med traditionell postorderverksamhet. Men med Internet får vi med en knapptryckning tillgång till all världens "postorderkataloger". Som konsument kan jag därmed relativt enkelt jämföra priser i "butiker" på olika håll i världen och köpa där det är billigast. Det är betydligt svårare utan elektroniska tjänster. Därmed kanske inte bara den lokala spelbutiken är hotad, utan också modebutiken och tobaksaffären.

På samma sätt har som vi tidigare sett utflyttning av höginkomsttagare en relativt begränsad betydelse för skatteintäkterna. Däremot kan även en mindre omfattande utflyttning indirekt få förödande konsekvenser för svenskt näringslivs förnyelse och konkurrenskraft, och därigenom på sikt också för välbefinnande och skattekraft. Därmed kan redan tendenser till ökad utflyttning och svårigheter att rekrytera högutbildade nyckelpersoner till Sverige tvinga fram förändringar i skattesystemen.

Ser vi på IT:s konsekvenser för demokrati och brottslighet handlar det även där i första hand om indirekta konsekvenser. När det gäller demokratin ger Internet visserligen möjlighet till ökad samhällsdebatt, där fler än tidigare kan göra sin röst hörd eller bara ta del av debatt och beslutsunderlag, men samtidigt ökar riskerna för en tudelning av samhället längs nya kunskaps-

klyftor. Och vad händer då med sammanhållning och solidaritet? När det gäller brottslighet så får IT konsekvenser för polis och åklagarämbete. Hur ska dessa tillförsäkra sig den kompetens, som krävs för att hantera dessa nya typer av brottslighet? Och vad händer på sikt internt inom polisväsendet om stora grupper cyberpoliser rekryteras med annan bakgrund än dagens poliser?

3. IT:s konsekvenser för den svenska nationalkänslan

Vad händer i ett samhälle som blir allt mer internationaliserat? Där allt fler skaffar sig vänner på olika håll i världen, och där allt fler genom sitt arbete är beroende av samarbete med människor från andra kulturer? Vad händer med språk, nationell identitet och geografisk förankring? Många debattörer har hävdad nationalstatens snara död, både som administrativ enhet och som kulturell hemvist och identitet. Man har pekat på att nationalstaten är en relativt sen uppfinning, som mycket väl skulle kunna ersättas av något annat. Oftast talar man om globala stammar. Andra hävdar å sin sida, att även om nationalstaten som administrativ enhet är relativt ung – i Sverige kanske sedan början av 1600-talet och i Italien och Tyskland snarast en 1800-talsskapelse – är känslan av att tillhöra den svenska nationen mycket äldre, kanske från tidig medeltid eller till och med från vikingatiden.

Ett annat argument mot nationalkänslans snara upplösning är den överlevnadskraft som t ex den skotska och irländska identiteten har visat under sekel av engelsk överhöghet, och i många fall förtryck. Andra exempel är baskier i Spanien och Frankrike och tyskar i Rumänien, för att inte tala om judar och zigenare, som bevarat sin identitet under årtusenden utan ett eget land. Många svenskar som arbetat längre perioder i utlandet kan också vittna om att svenska traditioner aldrig varit så viktiga som under de åren.

En annan dimension av frågan om nationell samhörighet handlar om var de personer som upplever sig som svenskar bor och verkar. Kommer "svenskarna" att hålla sig kvar i Sverige, eller kommer de att vandra ut i världen, för kortare eller längre perioder? Redan idag vet vi att många unga studerar ett eller två år utomlands, att företagsledare och idrottsstjärnor flyttar till London eller Monaco och att framgångsrika artister och skådespelare dras till England och USA. Kommer denna trend att sprida sig, eller kommer det även i framtiden att röra sig om små marginella grupper?

Utifrån dessa två dimensioner, nationell identitet och geografisk rörlighet kan fyra olika möjliga framtida svenskar beskrivas:

- En person som präglas av stark känsla av nationell samhörighet med sitt hemland Sverige, oberoende av var i världen han befinner sig. Både han och hans släkt, vänner och kolleger bor i olika delar av världen, men de träffas fortfarande regelbundet, ofta ute på nätet. Svenskheten blomstrar som aldrig förr, språk, kultur och värderingar stöds och byggs upp både med hjälp av intensiv elektronisk kommunikation och vid möten IRL (In Real Life, dvs i verkligheten), kanske på någon solig semesterort i Thailand eller Västindien.
- En person som funnit sig väl tillrätta med den nya globala och gränslösa kulturen. Hon har inte längre behov av trygghet i det yttre, utan bär tryggheten inom sig. Hon reser mycket, flyttar när det passar, eller när karriären kräver det, och har hittat en identitet som inte rubbas av byten av arbetskamrater och bostadsort. Hon arbetar inom IT, media eller någon annan kunskapsindustriell verksamhet. Hon är en modern kunskapsarbetare med världen som arbetsfält. Det svenska betyder allt mindre för henne, istället har hon tillägnat sig en slags världskultur och världsidentitet som hon bär med sig vart hon än reser. Familj har hon ännu inte skaffat sig, men hon har en krets nära vänner som träffas och umgås så ofta de får tillfälle. Hon är politiskt väl insatt, men skulle aldrig rösta i ett politiskt val, möjligen med undantag för val till FN, om sådana val funnes.

- En person förankrad i hembygden och lokalsamhället. För honom är den lokala anknytningen stark, medan känslan av att vara svensk har försvagats kraftigt. Han känner sig inte längre som svensk utan mer som jämte, hallänning eller rinkebybo. Även om han under perioder reser mycket, eller har arbeten som kräver samarbete med människor från annan kulturell bakgrund, är hembygden och dess kultur den fasta punkten i tillvaron. Han är mycket aktiv på det lokala planet, både politiskt och praktiskt, men uppfattar både regering, riksdag och EU som onödiga administrativa konstruktioner som enbart kostar pengar och står i vägen för de lokala initiativen. Däremot samarbetar han gärna med själsfränder över hela världen.
- En person som är stolt över att vara svensk, och som har återupptäckt Sverige. Visst kan hon ge sig ut på resa i arbetet eller på fritiden, men Sverige och den svenska kulturen är hennes hem och hennes tillhörighet. Hon intresserar sig för Sveriges historia, språk, kultur, religion och traditionella sedvänjor. Hennes hjältar är svenska, kanske inte den krigiske Karl XII, utan snarare Dag Hammarskjöld och andra fredsmäklare genom historien. Hon är politiskt aktiv och engagerar sig i gärna i frågor på både lokal och nationell nivå.

Vem blir framtidens svensk? Troligast är förmodligen att vi i framtiden kommer att kunna träffa samtliga, fast på olika platser. Klart är dock att förutsättningarna för det politiska livet i Sverige blir radikalt olika, beroende på majoriteten av svenskarnas livsåskådning och förhållningssätt till det svenska.

Mycket tyder på att framtiden kommer att ställa nya och större krav på partier och makthavare att hitta former för demokrati och inflytande som lockar alla svenskar oberoende av intresseinriktning att delta och engagera sig i politiken. För utan ett brett folkligt engagemang hotas politikens och demokratins själva kärna – folkstyret – i grunden.

4 Utmaningar för nationalstaten

Sammanfattningsvis hänger alltså de stora utmaningar som IT ställer nationalstaten inför samman med IT:s indirekta konsekvenser. Dessa utmaningar återfinns i första hand inom följande områden:

- Global konvergens, global tillgänglighet
- Nya näringar kommer till, gamla försvinner
- Fördjupade kunskaper, nya typer av kunskaper
- Förnyad lagstiftning, nya typer av motsättningar
- Förmåga till förändring
- Former för demokrati och inflytande

Global konvergens

De globala informationsnätverken leder bl a till att många av de barriärer som tidigare försvårade etablering av affärsverksamhet på nya platser bryts ned. Man kan idag som företag i princip nå hela världen från en och samma plats, och därtill till en kostnad som vilket småföretag som helst kan bära. Om de tjänster eller varor man erbjuder är elektroniskt distribuerbara, kan kunden ha tillgång till dem på ett ögonblick. På motsvarande sätt har jag som köpare av sådana varor och tjänster världen inom räckhåll. Jag kan jämföra priser och handla där det är billigast.

Det är lätt att inse att det i en sådan värld blir allt svårare att upprätthålla nationella särregler. Som konsument är det troligt att jag väljer att köpa från den som har det bästa erbjudandet, och där är priset, inklusive skatter och avgifter, av stor betydelse. Och det oavsett om det handlar om musik, tobak, vin, kläder, dataprogram eller på sikt videofilmer.

Genom EU ingår Sverige i en större region med likartade regler. Men fortfarande är skillnaderna i t ex momssatser, bolagsskatt, förmögenhetsskatt och löneskatter stora mellan EU:s medlemsländer, och skattedumpning används av flera medlemsländer som en medveten strategi bl a för att locka företag.

Men EU är bara en liten del av världen. Större delen ligger utanför EU, och där finns gott om stater som kan tänkas välja skattedumpning som strategi.

IT kan också indirekt komma att driva fram en konvergens på löneskattesidan. Det ökade informationsflödet leder för det första till en ökad insikt om förhållanden på andra håll i världen. Dessutom medför övergången till en kunskapsindustriell ekonomi att allt fler människor inom informations- och kunskapssektorn arbetar som lätttrörliga fria agenter med världen som marknad. Ännu är de inte särskilt många och de kommer inte någonsin att utgöra en majoritet av arbetskraften. Men de utgör en växande skara inflytelserika nyckelpersoner.

När dessa fria agenter får uppdrag från företag i andra länder, uppdrag som de utför från hemmaplan, varför skulle de då välja att betala skatt för ersättningen i Sverige? Inte minst om det rör sig om välbetalda uppdrag från företag i länder där ersättningsnivåerna är väsentligt högre än i Sverige. Varför inte göra som elitseriens hockeyspelare – välja att få delar av ersättningen utbetald i ett skatteparadis?

Nya näringar

En huvudutmaning, som IT-utvecklingen ställer Sverige inför, är omställning från ett i huvudsak råvarubaserat och kunskapsextensivt näringsliv, i en relativt stabil och förutsägbar affärsmiljö, till ett betydligt mer kunskapsintensivt näringsliv i en föränderlig och komplex affärsmiljö. IT ger möjlighet att reducera antalet personer som arbetar som "materie- och informationshanterare" inom industri- och tjänstesektor samt inom offentlig förvaltning, även om det oftast krävs nya arbetsformer för att uppnå verkliga effektiviseringsvinster.

Stora delar av de enklare, repetitiva arbetsuppgifterna kan tas över av datorer och industrirobotar. Kvar blir å ena sidan kvalificerade "idé- och symbolhanteringsarbeten" och å andra sidan "relations- och vårdarbeten".

Internationell konkurrenskraft och välfärd byggs i ökad utsträckning på framgångar inom idé- och symbolhantering. Det är idé- och symbolhantarna som tänker ut nya produkter och tjänster, som konstruerar maskiner och produktionsanläggningar, som paketerar koncept, produkter och tjänster och som ser till att människor och företag köper dem. Genom en god tillgång till idé- och symbolhanterare på hemmaplan finns också större chanser till andra, mindre kvalificerade, arbetsuppgifter inom både industrin och tjänstesektorn.

Ett av de stora hoten, som under de senaste åren blivit allt mer tydliga, är att framgångsrika svenska storföretag väljer att förlägga allt mer av sin tillverkningsverksamhet i närhet till de viktigaste marknaderna och forsknings- och utvecklingsverksamhet till de mest dynamiska forskningsmiljöerna. Av samma skäl har heller inga större företagsetableringar utifrån förlagts till Sverige de senaste åren.

För att kompensera för denna utflyttning av arbetstillfällen krävs en snabb strukturomvandling i riktning mot mer kunskapsintensiva verksamheter och arbetstillfällen inom "idé- och symbolsektorn". Eftersom vi idag inte med exakthet vet vilka slags näringar som omsättnings- och sysselsättningsmässigt kommer att vara de dominerande i framtiden, måste principerna vara "mångfald och experiment".

Det största hotet är ett alltför nostalgiskt förhållningssätt till det som varit. Det som behövs är snarast uppmuntran till "skapande förstörelse", såväl av mentala bilder som faktiska verksamheter.

Fördjupad kunskap

Vi uppfattar inte brist på kunskap och kompetens som enbart ett problem för näringslivet. Inom IT-området är det i minst lika stor utsträckning ett problem för myndigheter och offentlig förvaltning. Ett av skälen till dagens oro för brottslighet på Internet är bristande kunskap hos polis och åklagare

om hur man ska hantera denna brottslighet. Brottslingarna har helt enkelt ett för stort kunskapsförsprång.

Den ökande användningen av IT-stöd i alla typer av verksamheter ställer inte bara krav på IT-kompetens. Genom att hela arbetslivet förändras ställs ökade krav på snart sagt alla förvärvsarbetande vad gäller förmåga att tänka i abstrakta termer och att hantera symboler och begrepp. Andra kompetenser som blir allt viktigare är kreativitet och kommunikationsförmåga.

Det här är områden, som möjligen med undantag av symbolhanteringen, är relativt väl utforskade. Ett minst lika viktigt, men mycket bristfälligt utforskat område, är systemtänkande, som blir allt viktigare i takt med att komplexiteten i samhälle och organisationer ökar, samtidigt som ansvarsområden och befogenheter vidgas inom arbetslivet. Allt fler behöver förstå helheter, och kunna sätta sina beslut i större sammanhang. Då krävs en förmåga att tänka i helheter och samband. Frågan är i vilken mån dagens utbildningssystem förmår hantera denna utmaning.

Förnyad lagstiftning

För att polis och åklagare effektivt skall kunna arbeta med brott på t ex Internet behövs internationellt samarbete och internationella överenskommelser om vad som är olagligt, och hur polis i olika länder skall samarbeta. Så länge samordning saknas har personer med brottsligt uppsåt alla trumf på hand, och kan t ex flytta sina webbsidor mellan länder med olika regler och därigenom försvåra, eller till och med omöjliggöra, polisens arbete.

För att dataprogram och olika multimedieprodukter som underhållning, spel och utbildningsprogram ska utvecklas, krävs ett omfattande och väl fungerande skydd för idéer och digital upphovsrätt. Förmodligen krävs också en organisation, av samma typ som kompositörernas STIM, som försvarar de digitala skaparnas rättigheter, framför allt mot storföretagens försök att stjäla uppfinningar och idéer.

Ett stort problem redan idag är att beslut inom olika sektorer inte harmoniserar med varandra. Många frågor kring lagar och IT berör vitt skilda områden, som t ex arbetsrätt och beskattning.

Organisera för förändring

Det mesta talar för att IT driver upp utvecklingstakten och komplexiteten i omvärlden. Det innebär bl a att myndigheter ställs inför allt fler frågor som kräver snabba beslut. Detta gäller inte minst lagstiftningen som närmast per definition speglar det förflutna. För att undvika obehagliga överraskningar krävs därför att staten lägger ökade resurser på omvärldsbevakning, scenarioanalys och andra metoder för att höja beredskapen inför potentiella förändringar. Det är viktigt att nya lagar läggs fram i tid och att gamla lagar avskaffas. Men samtidigt får inte lagstiftningsprocessen gå alltför snabbt, om det upplevs som att lagar hastas fram och tvingas igenom förlorar de sin legitimitet. Vad man alltså kan göra är att starta förberedande utredningsarbeten tidigare.

IT-utvecklingen är i dag fylld av paradoxer och ett problem är att olika frågor hanteras av olika myndigheter med ingen eller liten samordning. För att undvika de suboptimeringar som IT-paradoxerna lätt ger upphov till krävs mycket god kommunikation mellan de olika myndigheter och organisationer som hanterar olika delfrågor.

Därtill måste myndigheter, företagare och medborgare lära sig att acceptera att det finns flera olösliga paradoxer och konflikter i samband med ökad IT-användning. En sådan är de samtidiga kraven på personlig integritet och offentlighet, där ett ökat skydd för personlig integritet hindrar att offentliga handlingar läggs ut på Internet. Offentlighet leder också till svårigheter att bekämpa t ex motorcykelgäng (som snabbt lär sig alla möjligheter att missbruka systemet). Däremot förstärks möjligheten att bekämpa brott inom staten genom att staten kan granskas av t ex journalister.

Dags för en statlig "task force"?

Mycket har hänt med den offentliga sektorns hantering av IT-frågor. Men fortfarande återstår en hel del att lösa. Ett sätt att påskynda och underlätta utvecklingen vore att inrätta en statlig "IT-task force" med ett tydligt uppdrag och mandat att t ex:

- utveckla interneffektivitet inom statlig verksamhet.
- snabbare initiering av förändringar, framför allt legala.
- utveckla externeffektivitet i relation till omvärldens behov av information och service.
- minska suboptimeringar och konflikter mellan olika myndighetsområden.
- öka kompetensen inom staten, både hos personal och, kanske framför allt, ledning.
- öka statens förmåga att rekrytera kompetent personal, utan att överhetta denna arbetsmarknad.

Hur denna grupp skall organiseras, vem som skall ingå, vilket uppdrag och vilka befogenheter den skall ha, är alla viktiga frågor som dock ligger utanför denna rapports ram att besvara. Med tanke på de uppgifter som gruppen har att ta sig an, krävs både kompetens, politisk insikt och tillräckliga befogenheter för att lyckas.

5. Scenarier

Vi vill här beskriva några tänkbara svenska framtider. Vi har valt att göra det i scenariets form och byggt scenarierna runt grundläggande osäkerheter kring IT:s konsekvenser för nationalstaten.

Scenarierna handlar om Sveriges förhållande till omvärlden, eller mer specifikt hur väl Sverige lyckas hänga med i struktumvandlingen och hur väl världens nationer lyckas skapa stabila spelregler kring t ex upphovsrätt och elektronisk handel. Fokus ligger därmed på nationalstaten som stat betraktad.

Ett scenario är inte en förutsägelse om vad som *kommer* att ske. Snarare en beskrivning av vad som *skulle kunna* ske, givet vissa förutsättningar. Det är en sammanhållen, kortfattad beskrivning av en *möjlig* framtid. Därigenom skiljer sig scenariet från prognosen, som vanligen beskriver en trolig framtid. Syftet med scenariet är att levandegöra en tänkbar framtid och därigenom tydliggöra osäkerheter, vägval och alternativa utvecklingslinjer. För att tydliggöra de kvalitativa skillnaderna mellan scenarierna är det viktigt att dra dem till sin spets. Att överdriva. Det viktiga är inte det exakta utfallet eller händelseförloppet i respektive scenario, utan den logik som varje scenario följer.

Scenarier kan i denna form betraktas som tankeexperiment, som kan hjälpa oss tydliggöra osäkerheter och bättre förbereda oss inför en komplex och osäker framtid.

Skillnader mellan scenarioplanering och mer traditionella framtidsbedömningar framgår av tabell 1 på sidan 21.

	Traditionella framtdsbedömningar	Scenarioplaneringens förhållningssätt
Förhållningssätt	Passivt - framtiden blir	Aktivt - framtiden skapas
Perspektiv	Delperspektiv.	Övergripande perspektiv.
Struktur	Statisk	Dynamisk
Framtidsbild	Enkel och säker	Multipel och osäker
Metod	Kvantitativa ekonomiska och matematiska modeller	Intentionsanalys med kvalitativa modeller
Variabler	Kvantitativa, objektiva, kända	Kvalitativa, subjektiva, kända eller dolda

Tabell 1. Jämförelse mellan traditionella framtdsbedömningar och scenarioplanering.

5.1 Scenarier för statens relation till omvärlden år 2007

Hur kommer den omvärld att se ut, som Sverige har att hantera om tio år? En avgörande fråga är hur väl Sverige, jämfört med omvärlden, lyckas bemästra omställningen till det kunskapsindustriella samhället, ett samhälle där kunskap, kreativitet och kommunikation står i fokus.

Bild 1. Fyra huvudscenarier för staten och omvärlden.

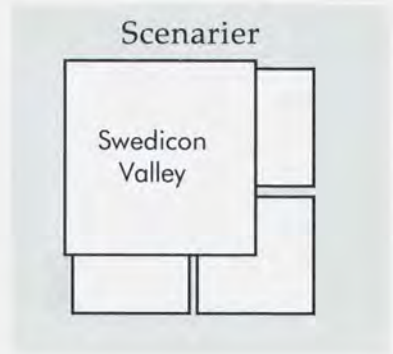
En annan viktig fråga är om världssamfundet lyckats samla sig kring gemensamma regler för skatter, elektronisk handel, upphovsrätt med mera.

Beroende på utfallet av dessa frågor, som delvis, men inte helt, ligger utanför statens inflytande växer olika bilder av Sverige fram:

- **Swedicon Valley** – en relativt konfliktfri framtid med hög internationell tillväxt och ett Sverige som lyckas dra till sig viktiga framtidsinvesteringar och skapa arbetstillfällen i snabbväxande branscher genom kraftfulla IT-satsningar på bredd och djup.
- **Lugnaro** – ett Sverige, som trots en snabbväxande europeisk ekonomi, inte lyckas hålla sina positioner i snabbväxande branscher som IT- och IT-relaterade tjänster utan i stället blivit något av ett europeiskt fritidsområde.
- **IT-ruschen** – ett Sverige som genom kraftfulla satsningar på spetskompetens inom IT-området lyckats väl i en värld där många inte riktigt lyckats att ställa om till en ny tid.
- **Sorgebo** – en framtid där drömmarna gått i kras och teknikskeptisismen brett ut sig.

	Swedicon Valley	Lugnaro	IT-ruschen	Sorgebo
Internationell samordning av lagar	Lyckas	Lyckas	Misslyckas	Misslyckas
Sveriges omställning till kunskaps-ekonomi	Lyckas	Misslyckas	Lyckas	Misslyckas
Drivkrafter i Sverige	Gemensam vision att dra nytta av utvecklingen.	Oförändrad traditionell maktstruktur	Avreglering och satsning på spetsutbildning	Oförändrad traditionell maktstruktur
Samhället	Välfärds-samhälle, höjd levnads-standard	Välfärds-samhälle, sänkt levnads-standard	Minskad solidaritet, ökande klyftor.	Minskad solidaritet, ökande klyftor.
Utbildnings-satsningar inom IT	Både bredd- och spets-utbildning.	Endast bredd-utbildning	Endast spets-utbildning.	Endast traditionell utbildning.
Framgångs-branscher	Digitala tjänster, underhållning och utbildning.	Naturturism till lågpris	High tech, digitala tjänster.	Arbetsmarknads-utbildning, lågpris.
Arbetsmarknad	Bred tillväxt inom kunskapssektorn, ökat behov av andra tjänster.	Tillväxt inom turism, hög arbetslöshet inom övriga sektorer.	Tillväxt inom en smal kunskapssektorn, viss ökning av andra tjänster.	Tillbakagång i alla sektorer. Hög arbetslöshet.
Statens ekonomi	Minskad arbetslöshet, ökade inkomster medför god ekonomi.	Ökad arbetslöshet medför försämrad ekonomi.	Något minskad arbetslöshet, medför något bättre ekonomi.	Katastrof orsakad av ökad arbetslöshet och minskade inkomster.

Tabell 2. Jämförande sammanfattning av scenarierna.

5.2 Swedicon Valley

Inför hotet om global anarki i fråga om skatter, upphovsrätt och elektronisk handel samlades nästan samtliga av världens stater kring ett gemensamt avtal i dessa frågor. Man lyckades också förenas i en sanktionspolitik mot länder som försökte ställa sig utanför dessa internationella överenskommelser.

Samtidigt lyckades Sverige, tack var engagemang och samarbete över traditionella intressegränser och sitt relativt goda utgångsläge, bättre än många andra länder med att ta vara på möjligheterna i det framväxande kunskapsindustriella samhället. En viktig förutsättning för framgången var en lyckad kombination av bred utbildning som var tillgänglig för alla, och djup utbildning för dem som hade de rätta förutsättningarna, oberoende av kön, ekonomisk, social eller etnisk bakgrund.

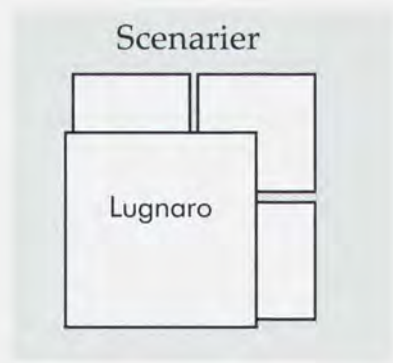
Idag kan vi se tillbaka på en omfattande och minst sagt imponerande utveckling. På tio år har Sverige förvandlats från ett land känt för sina höga skatter, sitt kalla klimat, Björn Borg och popgrupper, till ett av världens kompetenscentra för konceptutveckling, underhållning, utbildning och edutainment. (Utbildning och underhållning i kombination, av engelskans education och entertainment).

Starten var det som idag brukar kallas Cybergreppet. Efter valet 1998 satte sig samtliga riksdagspartier ned och formulerade en samlad strategi för att föra Sverige in i det kunskapsindustriella samhället. På två årtionden hade landet halkat från internationella toppositioner i välfärdsligan till en artondeplats inom OECD-området. Strategin omfattade en lång rad områden, bl a effektivare statliga och kommunala verksamheter, total revision av skatter och lagar som berörde IT-området, ny tydlig ansvarsfördelning vad gäller skydd mot databrott med mera. Men viktigast av allt var den unika utbildningssatsning som inleddes.

Den nya svenska modellen kallades satsningen, och innebar en samtidig satsning på elit och bredd. Elitsatsningar förstärktes genom ett allt närmare samarbete med stora världsledande företag som Ericsson, ABB och Pro-solvias. En annan viktig beståndsdel, inte minst på grundskola och gymnasium, var en pedagogik som byggde på kombinationen av logik och känsla, tanke och kropp, hjärna och hjärta.

Resultatet lät inte vänta på sig. Nya pedagogiska experiment växte som svampar ur jorden och antalet utbildningsalternativ ökade snabbt. Allt var inte så lyckat, men det stora flertalet satsningar var mycket bra. Redan sommaren 2001 kom de första eleverna som präglats av den nya utbildningssatsningen ut i arbetslivet. Många startade genast egna företag, ensamma eller tillsammans med andra. Men de flesta sökte sig till de etablerade företagen där förändringsvindarna börjat blåsa på allvar.

De internationella överenskommelser som efter mycket vanda och långa nätter träffats till skydd för upphovsrätt, yttrandefrihet och dess gränser (t ex barnporr) hade stor betydelse för utvecklingen av den svenska innehållsindustrin. Tack vare dessa regler kunde de svenska företagen inom data, programutveckling, musik, film, edutainment och annan innehållsproduktion sälja sina produkter och tjänster över hela världen utan att riskera att utsättas för olovlig kopiering eller stöld.

5.3 Lugnaro

Det var många som trodde att nedgången i svensk industri, i samband med 1990-talets lågkonjunktur, var tillfällig. Man skyllde på än det ena, än det andra. Länge skyllde man på bristen på internationell samordning av lagar och skatter – eller på immaterialrättsdjungeln.

Men när vi så något år efter tusenårsskiftet till slut fick en internationell överenskommelse, gick sanningen upp för allt fler att Sverige hade hamnat på efterkälken.

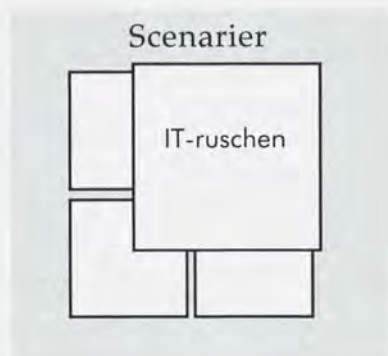
Trots en, som vi tyckte, kraftfull satsning på teknik och naturvetenskap på högskolorna och sänkta marginalsatser så fortsatte den unga, attraktiva och välutbildade generationen att söka sig bort från landet. Värme, internationell miljö, nya utmaningar och högre lön lockade. Och svenska företags utvecklingsverksamhet förlades i ökad utsträckning utomlands – i varje fall ny utvecklingsverksamhet. Men än värre var att högskolor och universitet inte längre lyckades behålla sina lärare och forskarkrafter, och därmed var kvalitén inom utbildningen hotad.

Drömmarna om en framgångsrik svensk IT-industri såg nu ut att förbli drömmar. Allt större delar av den högautomatiserade industrin flyttade närmare de stora marknaderna på kontinenten, Asien eller Amerika. Sam-

tidigt började Östlänterna få ordning på sina ekonomier och bli en allt allvarligare konkurrent till svenska företag. Och i stora delar av Västeropa och USA gick den kunskapsindustriella omvandlingen på högvarv.

I stället för att sälja kunskap och kompetens till omvärlden, började allt fler att sälja mark och upplevelser. Tystnad, skogar, vidder började bli bristvara för de urbana européerna. Tystnad, orördhet, genuinitet var det som började säljas till européer och nyrika asiater.

År 2002 fick satsningen en rejäl skjuts då turistbranschen lyckades enas om en certifiering som skulle stärka genuinitetsprofilen internationellt. Hasselmuscertifikatet kallades den, med kronprinsessan Viktoria som beskyddare. Certifikatet var ett kombinerat miljö-, tystnads- och genuinitetscertifikat som kunde tillämpas på enstaka anläggningar, miljöer eller hela områden.

5.4 IT-ruschen

Många liknar Sverige av idag med 1990-talets Hongkong. Överallt råder en febril aktivitet. Nya företag startar varje dag i hundra- eller tusental, många går omkull, men de flesta entreprenörer försöker igen. Och allra högst är aktiviteten inom sektorn för IT-relaterade produkter och tjänster.

Situationen var en helt annan strax efter sekelskiftet. Då befann sig nationen i ett chocktillstånd. Först såldes nationalklenoden Volvo till samarbetspartnern Mitsubishi och sedan lade Nokia ett fientligt bud på konkurrenten Ericsson, vars börskurs rasat efter att företaget misslyckats befästa sin position på den alltmer integrerade IT-marknaden.

Men svenskarna var rätt väl rustade att ta sig an krisen. De senaste årens allt kraftigare satsningar på högre utbildning hade börjat ge frukt. VR-företaget Prosolvia hade fått sällskap av ytterligare en dryg handfull framgångsrika IT-företag som lyckats på exportmarknaden.

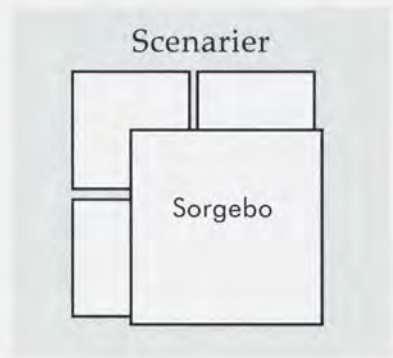
Krisen då nationalklenoderna lämnade landet utlöste en politisk kraftsamling. Nu gällde det att rädda vad som räddas kunde. I nära nog fullt samförstånd togs bolags- och förmögenhetsskatter bort, samtidigt som specialregler för fåmansföretagare förändrades. Det ledde till ett ramaskri i press och bland stora delar av allmänheten, men det var ändå svårt att

samla motståndet. Tiderna var svåra, och något måste göras.

Tillsammans med skattelättnader beslutade riksdag och regering att inte förnya internationella avtal kring upphovsrätt, vilket banade väg för ett lite "friare förhållningssätt" till bild, text och ljud.

Samtidigt sköt man till pengar till en elitutbildning inom multimediaproduktion, och tack vare goda kontakter med världens främsta digitala kreatörer i Taiwan och Malaysia lyckades man etablera Europas främsta utbildning i "Digital media and content production" i Malmö. Till denna drogs den blivande gräddan av Europas mediaskapare och kreatörer, och efter avklarad utbildning stannade de ofta kvar i landet och jobbade vidare i olika former.

Hur stor betydelse dessa åtgärder i realiteten haft är oklart, men som symbolfrågor var de viktiga för att utveckla Sverige till en spetsnation inom IT-relaterade tjänster.

5.5 Sorgebo

Trots allt tal om IT och Internet visade det sig att de flesta företag, skolor och medborgare inte förstått vad den nya tiden innebar. Sverige var inte moget för omställning. De flesta drömde sig fortfarande tillbaka till en svunnen storhetstid, när Sverige tillsammans med Japan hade världens högsta tillväxt och då svenskarna toppade världens rikedomslistor utan att egentligen behöva anstränga sig – världen ropade ju efter svenska varor och svensk kvalitet.

De svenska företagen delades alltmer upp i två grupper – de som inte kunde få tag i den personal som behövdes för att genomföra nödvändiga förändringar och de som inte förstod vad som var på gång. Den internationella samordning inom lagstiftningsområdet som krävdes kom aldrig heller till stånd. Allt fler stater tröttnade på att några länder ständigt drog nytta av bristen på gemensamma regler, och genom t ex generösare upphovsrättslagstiftning kunde locka till sig vissa verksamheter. Alla var medvetna om att världen befann sig i ett "fångarnas dilemma", men så länge inte alla var beredda till samarbete valde allt fler att gå sin egen väg.

I slutet av 1990-talet kom den stora uppköpsvågen. Allt fler svenska företag hamnade i utländsk ägo. I många fall handlade det om strategiska investeringar, med avsikten att driva verksamheten vidare. Men i lika många

fall var förhoppningen att hämta hem strukturella vinster genom nedläggning eller samordning av verksamheter. Och i många fall innebar denna samordning att produktionsanläggningar eller nyckelverksamheter såsom forskning och utveckling försvann utomlands.

Den riktiga krisen kom nyårsnatten 1999. Sverige hade varit ganska långt framme i sina förberedelser inför tusenårsskiftet, men få länder var så beroende av datorer som Sverige. En föraning om vad som komma skulle hade vi fått redan i början av september, men trots detta togs de flesta på sängen. Hissar stannade. Bilar vägrade att starta. Larmsystem aktiverades. Hela produktionssystem slogs ut, ibland till följd av att en enda liten komponent vägrade att kliva över tröskeln till ett nytt årtusende. Men värst av allt var att Försäkringskassans system kollapsade trots minutiösa förberedelser. Plötsligt gick det upp för svenskarna hur oerhört beroende de var av tekniken, och hur sårbar denna var. Frihet och oberoende innebar plötsligt för många att vara oberoende av teknik. H D Thoreus Skogsliv vid Walden såldes i massupplaga. Det skrivna ordet. Papper och penna. En god bok. Det blev för många det nya oberoendet, och antalet sökande till tekniska utbildningar halverades över en natt.

Ingenstans i världen blev chocken starkare än i Sverige. Kanske berodde det på vår redan tidigare klivna inställning till teknik – å ena sidan djupt rotade i myllan och i grunden skeptiska till avancerad teknik, å andra sidan globalt orienterade och avancerade användare. När tekniken inte visade sig hålla vad den lovat, slog pendeln snabbt över mot rotfasthet, tradition och eviga värden.

För Sverige som avancerad industrination var detta allt annat än lyckligt. De teknikberoende storföretagen insåg snabbt att de skulle få stora problem att rekrytera nya medarbetare, samtidigt som det politiska klimatet skulle förändras. Svenska IT-entreprenörer kände hur vinden vände, och många vände blickarna väster- eller söderut. Och de som fortfarande trodde på en högteknologisk framtid kände sig allmer motarbetade.

Detta ledde till att delar av IT-branschen alltmer kom att bli en subkultur, som sökte sig till det illegalas gränsland. Eftersom internationella avtal om upphovsrätt just löpt ut och inte förnyats, öppnades där nya affärsmöjligheter för de mindre nogräknade. Och eftersom många redan kände sig utanför, kunde de lika gärna ta steget fullt ut.

Stora delar av den yngre generationen blickade fortfarande utåt mot omvärlden. Inte minst gällde det de högskoleutbildade, och de mer initiativrika ungdomarna. Norge, England, USA blev några av de hetaste emigrationsmålen.

Åter andra vände blickarna mot landet. Svårigheterna att försörja sig i staden i kombination med växande kritik mot den urbana teknikberoende livsformen var två drivkrafter. Med en liten gård på landet kunde man alltid hanka sig fram, och samtidigt leva ett mer naturligt liv. Utdöende byar och samhällen fick nytt liv, byskolan öppnades och handelsboden togs över av 2000-talets gröna-vågare.

5.6 Scenariointikatorer

Hur ska vi veta åt vilket håll utvecklingen är på väg, vilket scenario vi för närvarande följer? Genom att identifiera de viktigaste kännetecknen på de olika scenarierna och bevaka dem kan vi få en uppfattning om hur sannolikheten för de olika scenarierna förändras. Nedan ser vi några sådana indikatorer.

Tecken, händelse	Swedicon Valley	Lugnaro	IT-ruschen	Sorgebo
Samstämmig internationell upprördhet mot missbruk av t ex Internet	+	+		
Kritik mot försök att styra användningen av Internet			+	+
Satsning på spetskompetens	+		+	
Satsning på breddutbildning	+	+		
Satsning på utbildning i kommunikation, kreativitet och media.	+		+	
Statlig oförmåga att ta helhetsgrepp om IT-frågorna. Motstridiga beslut.		+	+	+
Polis och åklagare underlåter att bygga upp kunskap om den nya tekniken.		+	+	+

Tabell 3. Signaler som indikerar vilket scenario som ökar i sannolikhet.

Litteraturförteckning

IT-kommissionens rapporter

När det regnar manna från himlen, har den fattige ingen sked. IT och handikapp. IT-kommissionens rapport 3/96

Kvinnor och IT, IT-kommissionens rapport 4/96

Rättsinformation och IT – Svårigheternas advokater eller möjligheternas ambassadörer?, IT-kommissionens rapport 5/96

Per Gustafsson, ERROR. När IT inte fungerar – en rapport om IT och dess användbarhet, IT-kommissionens rapport 6/96

IT-kommissionens hearing om infrastrukturen för information och kommunikation, Dokumentation från IT-kommissionens hearing den 5-6 juni 1996, IT-kommissionens rapport 7/96

Affärsnyttan på Internet, IT-kommissionens rapport 8/96

Inför en svensk policy för säker elektronisk kommunikation, IT-kommissionens rapport 6/97

IT-problem inför 2000-skiftet, IT-kommissionens rapport 1/97

Digital Demokr@ti, IT-kommissionens rapport 2/97

Kristallkulan – 13 röster om framtiden, IT-kommissionens rapport 3/97

IT och miljön, En samling goda exempel, IT-kommissionens rapport 4/97

Sverige inför epokskiftet, IT-kommissionens rapport 5/97

Övrigt bakgrundsmaterial

A user's guide to the new edge, Mondo 2000 and Thames and Hudson Ltd., London 1992

Berg Jan O m fl, Förnyare, Frustrerade och Fria agenter. Rapport från ett forskningsprojekt om arbetslösheten och Den dolda världen, City University Press, 1997

Berman Marshall, Allt som är fast förflyktigas, Modernism och modernitet,

Arkiv, 1995

Cairncross Frances, *The death of Distance, How the communications revolution will change our lives,*

Harvard Business School Press, 1997

Datorvanor 1995, SCB Förlag, 1995

Davidsson Per, Lindmark Leif och Olofsson Christer, *Näringslivsdynamik under 90-talet*, NUTEK, 1996

Den regionala utvecklingen till år 2010, Landstingsförbundet, 1997

Ekonomi och arbetsmarknad i Stockholms län år 2010, Rapport 11

Regionplane- och trafikkontoret, 1995

Dertouzos Michael, *What will be, How the world of information will change our lives*, Harper Edge, 1997

Drambo Leif, *Infotopa, Visioner och vägval i informationssamhället*, Statskontorets småskrifter 11/Liber Förlag, 1985

Eliasson Gunnar, *Arbetet – dess betydelse, dess innehåll, dess kvalitet och dess ersättning*, Industrins Utredningsinstitut, 1992

Eliasson Gunnar m fl, *The Knowledge based information economy*, Industrins Utredningsinstitut/Telecon, 1990

Framtidsbygget, Visionscentret Framtidsbygget, 1997

Goodell Jeff, *The Cyberthief and the Samurai, The true story of Kevin Mitnick and the man who hunted him down*, Dell Publishing, 1996

Hermansson Urban, Lindgren Mats och Florén Per, *IT-revolutionen och morgondagens företag, Branscher och regioner på väg mot år 2015*, Nutek/Konsultförlaget, 1997

Hälften vore nog – om kvinnor och män på 90-talets arbetsmarknad, SOU 1996:56

Ilshammar Lars och Larsmo Ola, *net.wars – kampen om nätet*. 1997, Atlas Rabén Prisma.

Jegers Ivars och Lindgren Mats, *Morgondagens värderingar, För dig som tänker vara med bortom sekelskiftet*, Konsultförlaget 1992

- Jegers Ivars och Lindgren Mats, *Forma framtiden, Hur du genom att se på trender och samhällstendenser utvecklar organisationer och företag för framtiden*, Konsultförlaget 1993
- Johnson Anders, *Hierarkiernas harakiri*, Ekerlids förlag 1994
- Thelin Krister (red), Olsson Anders R och Peter Seipel, *Klarar den svenska offentlighetsprincipen mötet med Cyberrymden?* Telematik 2001, KBF-rapport 1998:3 och TELDOK Rapport nr 118 1998
- Lindgren Mats, *Framtid för dig, Informationssamhället – 90-talets utmaning*, Libris 1985
- Lindgren Mats, *Scenarioplanering, Kartbok för framtidskolonisatörer i det 21:a århundradet*, Konsultförlaget 1997
- Lyttkens Lorentz, *Alltmera huvud allt mindre händer, Om kompetensekonomi och samhällsomvandling*, Akademeja, 1996
- Masuda Yoneji, *Informationssamhället*, Liber, 1984
- Megabyte, *Slutbetänkande av Ungdomens IT-råd*, SOU 1996:181
- Moin Göran och Franzon Erik, *Morgondagens hem, Det mångdimensionella hemmet – basen för livet i det kunskapsindustriella samhället*, Konsultförlaget 1997
- Morison Elting, *Men, machines, and modern times*, The MIT Press, 1995
- Nationalencyklopedin*
- Reich Robert B, *Arbetets marknad inför 2000-talet*, SNS-förlag, 1994
- Segerlund, *IT för samhällsservice, demokrati och folkbildning i Sverige*, Teldok rapport 113, 1997
- Spelmarknaden 1996*, Lotteri Inspektionen
- Sturmark Christer, *IT och renässansmänniskans återkomst*, Norstedts förlag, 1997
- Tapscott Don, *Digital economy, Promise and peril in the age of networked intelligence*, McGraw-Hill, 1996
- Trender och prognoser '94. Befolkningen, utbildningen och arbetsmarknaden*, SCB 1994

Turkle Sherry, *Life on the screen, Identity in the age of the Internet*, Simon & Schuster, 1995

Unga och arbete. Betänkande från ungdomspolitiska kommittén, SOU 1997:40
Utvecklingen på den svenska spel- och lotterimarknaden, Lotteri Inspektionen
Dnr 3354-1997

Vedin Bengt-Arne, *Den valbara tekniken*, Teldok rapport 112, 1997

Österman Torsten och Timander Joachim, *Internetanvändningen i Sveriges befolkning*, Teldok rapport 115, 1997

Tidningar och tidskrifter, årgång 90-97

Business Week

Corporate Computing

Computer Sweden

Dagens Industri

Dagens IT,

Dagens Nyheter

Datateknik

Göteborgs-Posten

Morgondagens Underrättelser

Ny Teknik

Resumé

Svenska Dagbladet

Time.

Wired

Rapporter

IT-kommissionens arbetsprogram, SOU 1995:68

Delbetänkande om kommissionens övervägande och prioriteringar samt arbetsprogram. 34 sidor.

Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Kommunikation utan gränser - rapport från IT-kommissionen, juni 1995

Skriften är ett sammandrag av kommissionens arbetsprogram. 15 sidor.

Kan beställas hos IT-kommissionen, Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

Communication Without Frontiers - report by the Swedish

IT-Commission, June 1995

Engelsk översättning av sammandraget. 15 sidor.

Kan beställas hos IT-kommissionen, Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

Så kan Sverige utveckla en framgångsrik programvaruindustri inför 2000-talet

Rapport 1/96. 25 sidor.

Kan beställas hos IT-kommissionen, Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

IT-mått. Hur kan IT-användning beskrivas?

Av Nils-Göran Olve & Carl-Johan Westin, CEPRO AB. Rapport 2/96. 65 sidor.

Kan beställas hos IT-kommissionen, Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

När det regnar manna från himlen, har den fattige ingen sked

Om IT och handikapp.

Rapport 3/96. 32 sidor.

Kan beställas hos IT-kommissionen, Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

Kvinnor och IT

Rapport 4/96. 41 sidor.

Kan beställas hos IT-kommissionen, Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

Rättsinformation och IT - Svårigheternas advokater eller möjligheternas ambassadörer?

Rapport 5/96. 60 sidor.

Kan beställas hos IT-kommissionen, Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

ERROR, När IT inte fungerar - en rapport om IT och dess användbarhet

Av Per Gustafsson på uppdrag av IT-kommissionen. Rapport 6/96. 50 sidor.

Kan beställas hos IT-kommissionen, Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

IT-kommissionens hearing om infrastrukturen för information och kommunikation.

Dokumentation från IT-kommissionens hearing den 5-6 juni 1996.

Rapport 7/96. 127 sidor. Kan beställas hos IT-kommissionen,

Fax: 08-20 28 04. Telefon: 08-405 18 51.

Affärsnyttan med Internet

Sammanfattning av det seminarium som anordnades av IT-kommissionen, Swebizz och Sveriges Tekniska Attachéer den 4 juni 1996. Rapport 8/96. Rapporten är publicerad på IT-kommissionens hemsida <<http://www.itkommissionen.se>>.

IT-problem inför 2000-skiftet, SOU 1997:12

Referat och slutsatser från en hearing anordnad av IT-kommissionen den 18 december 1996. Rapport 1/97. Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Digital demokrati, SOU 1997:23

Ett seminarium om Teknik, demokrati och delaktighet den 8 november 1996 anordnat av Folkområdningsutredningen, IT-kommissionen och Kommunikationsforskningsberedningen. Rapport 2/97. Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Kristallkulan - 13 röster om framtiden, SOU 1997:31

Rapport 3/97. Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

IT och miljön - en samling goda exempel, SOU 1996: 178

Rapport 4/97. Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Sverige inför epokskiftet, SOU 1997:63

Rapport 5/97. Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Sweden in the Information Society, SOU 1997:67

The Swedish IT Commission report 5/97. Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Säker elektronisk kommunikation, SOU 1997:73

Referat från ett seminarium anordnat av IT-kommissionen, Närings- och handelsdepartementet och SEIS den 11 december 1996. Rapport 6/97. Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

IT-kommissionens hearing om den nya medie- och programvaruindustrin, SOU 1997:124

Andrakammarsalen, Riksdagen. Rapport 7/97. Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

IT och regional utveckling - 120 exempel från Sveriges län, SOU 1998:19

Rapport 1/98. Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

IT-kommissionens hearing om infrastrukturen för digitala medier, SOU 1998:20

Referat från en hearing anordnad av IT-kommissionen den 24 oktober 1997. Rapport 2/98. Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Problem med inbäddade system inför 2000-skiftet, SOU 1998:21

Hearing anordnad av IT-kommissionen i samverkan med Industriförbundet och Statskontoret 1997-11-14. Rapport 3/98. Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Identifiering och identitet i digitala miljöer, SOU 1998:36

Referat från en hearing den 12 november 1997. Rapport 4/98. Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Hur offensiv IT-användning kan skapa tillväxt för mindre företag, SOU 1998:54

Ett rådslag anordnat av IT-kommissionen på uppdrag av Kommunikationsdepartementet, Närings- och handelsdepartementet och Industriförbundet 1997-11-18. Rapport 5/98. Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

IT och nationalstaten, SOU 1998:58

Fyra framtidsscenarier. Rapport 6/98. Kan beställas hos Fritzes kundtjänst. Fax: 08-690 91 91. Telefon: 08-690 91 90.

Rapporter utgivna på uppdrag av eller i samarbete med IT-kommissionen

Data om IT i Sverige

Statistisk sammanställning om IT gjord av Statistiska Centralbyrån på uppdrag av IT-kommissionen. Kan beställas från SCB Förlag, 701 89 Örebro. Fax: 019-17 69 32. Telefon: 019-17 68 00.

Datorvanor 1995

Undersökning av svenska folkets datorvanor utförd av Statistiska Centralbyrån på uppdrag av IT-kommissionen. 102 sidor. Kan beställas från SCB Förlag, 701 89 Örebro. Fax: 019-17 69 32. Telefon: 019-17 68 00.

IT världen runt - Nationella initiativ

Undersökning av Sveriges Tekniska Attachéer på uppdrag av IT-kommissionen och Näringsdepartementet. Kan beställas från STATT, Box 5282, 102 46 Stockholm.

IT världen runt - Regionala initiativ

Undersökning av Sveriges Tekniska Attachéer på uppdrag av IT-kommissionen och Näringsdepartementet. Stencil.

IT världen runt - Statligt stöd till mjukvaruindustrin

Undersökning av Sveriges Tekniska Attachéer på uppdrag av IT-kommissionen och Näringsdepartementet. Stencil.

Europeiska Unionen - IT, telekommunikation och nya medier

En kartläggning och analys gjord av Statskontoret på uppdrag av IT-kommissionen. 111 sidor.

Statens offentliga utredningar 1998

Kronologisk förteckning

1. Omstruktureringar och beskattning. Fi.
 2. Tänder hela livet
– nytt ersättningssystem för vuxentandvård. S.
 3. Valfärdens genusansikte. A.
 4. Män passar alltid? Nivå- och organisationsspecifika processer med exempel från handeln. A.
 5. Vårt liv som kön. Kärlek, ekonomiska resurser och maktdiskurser. A.
 6. Ty makten är din ... Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige. A.
 7. Översyn av rörelse- och tillsynsregler för kollektiva försäkringar. Fi.
 8. Alkoholreklam. Marknadsföring av alkoholdrycker och Systembolagets produkturval. S.
 9. Integritet – Effektivitet – Skattebrott. Fi.
 10. Campus för konst. U.
 11. Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden. U.
 12. Självdeklaration och kontrolluppgifter – förenklade förfaranden. Fi.
 13. Säkrare kemikaliehantering. Fö.
 14. E-pengar – näringsrättsliga frågor. Fi.
 15. Gröna nyckeltal – Indikatorer för ett ekologiskt hållbart samhälle. M.
 16. När åsikter blir handling. En kunskapsöversikt om bemötandet av personer med funktionshinder. S.
 17. Samordning av digital marksänd TV. Ku.
 18. En gräns – en myndighet? Fi.
 19. IT och regional utveckling.
120 exempel från Sveriges län. K.
 20. IT-kommissionens hearing om infrastrukturen för digitala medier. Andrakammarsalen, Riksdagen 1997-10-24. K.
 21. Problem med inbäddade system inför 2000-skiftet. Hearing anordnad av IT-kommissionen i samverkan med Industriförbundet och Statskontoret 1997-11-14. K.
 22. Försäkringsgaranti.
Ett garantisystem för försäkringsersättningar. Fi.
 23. Staten och exportfinansieringen. N.
 24. Fiskeriadministrationen i ett EU-perspektiv.
Översyn av fiskeriadministrationen m.m. Jo.
 25. Tre städer. En storstadspolitik för hela landet.
+ 4 st bilagor. S.
 26. Från hembränt till Mariakliniken.
– fakta om ungdomar och svartsprit. S.
 27. Nya ledningsregler för bankaktiebolag och försäkringsbolag. Fi.
 28. Läkemedel i vård och handel. Om en säker, flexibel och samordnad läkemedelsförsörjning. S.
 29. 1976 års lag om immunitet och privilegier i vissa fall – en översyn. UD.
 30. Utlandsstyrkan. Fö.
 31. Det gäller livet. Stöd och vård till barn och ungdomar med psykiska problem. S.
 32. Rättssäkerhet, vårdbehov och samhällsskydd vid psykiatrisk tvångsvård. S.
 33. Historia, ekonomi och forskning.
Fem rapporter om idrott. In.
 34. Företagare med restarbetsförmåga. S.
 35. Förordningar till miljöbalken. + Bilagor. M.
 36. Identifiering och identitet i digitala miljöer.
– Referat från en hearing den 12 november 1997. IT-kommissionens rapport 4/98. K.
 37. Den framtida arbetsskadeförsäkringen. S.
 38. Vad får vi för pengarna? – Resultatstyrning av statsbidrag till vissa organisationer inom det sociala området. S.
 39. Det firsk-svenska gränsälvsamarbetet. M.
 40. BROTT?SOFFER.
Vad har gjorts? Vad bör göras? Ju.
 41. Läkemedelsinformation för alla. S.
 42. Försvarsmaktsgemensam utbildning för framtida krav. Fö.
 43. Hur skall Sverige må bättre?
– första steget mot nationella folkhälsomål. S.
 44. En samlad vapenlagstiftning. Ju.
 45. Sotning i framtiden. Fö.
 46. Om buggning och andra hemliga tvångsmedel. Ju.
 47. Bulvaner och annat. Ju.
 48. Kontrollerad och ifrågasatt?
– intervjuer med personer med funktionshinder. S.
 49. Konsekvenser av att taxiförsäljningen avvecklas inom EU. K.
 50. De 39 stegen. Läkemedelsutredningar under 1900-talet och annat underlagsmaterial till Läkemedel i vård och handel, SOU 1998:28. S.
 51. Vuxenutbildning och livslångt lärande.
Situationen inför och under första året med kunskapslyftet. U.
 52. Utstationering av arbetstagare. A.
 53. Ta vara på möjligheterna i Östersjöregionen. N.
 54. Hur offensiv IT-användning kan skapa tillväxt för mindre företag. Ett rådslag anordnat av IT-kommissionen på uppdrag av Kommunikationsdepartementet, Närings- och handelsdepartementet och Industriförbundet.
Rotundan, Rosenbad 1997-11-18. K.
 55. Demokratins räckvidd. Dokumentation från ett seminarium. Demokratikutredningens skriftserie. SB.
-

Statens offentliga utredningar 1998

Kronologisk förteckning

- 56. Avdrag för ökade levnadskostnader vid tjänsteresa och tillfälligt arbete. Fi.
 - 57. DUKOM Distansutbildningskommittén.
Utvärdering av distansutbildningsprojekt med IT-stöd. U.
 - 58. IT och nationalstaten. Fyra framtidsscenarier.
IT-kommissionens rapport 6/98. K.
-

Statens offentliga utredningar 1998

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Demokratis räckvidd. Dokumentation från ett seminarium. Demokratiutredningens skriftserie. [55]

Justitiedepartementet

BROTTSOFFER.

Vad har gjorts? Vad bör göras? [40]

En samlad vapenlagstiftning. [44]

Om buggning och andra hemliga tvångsmedel. [46]

Bulvaner och annat. [47]

Utrikesdepartementet

1976 års lag om immunitet och privilegier i vissa fall – en översyn. [29]

Försvarsdepartementet

Säkrare kemikaliehantering. [13]

Utlandsstyrkan. [30]

Försvarsmaktsgemensam utbildning för framtida krav [42]

Sotning i framtiden [45]

Socialdepartementet

Tänder hela livet

– nytt ersättningssystem för vuxentandvård. [2]

Alkoholreklam. Marknadsföring av alkoholdrycker och Systembolagets produkturval. [8]

När åsikter blir handling. En kunskapsöversikt om bemötandet av personer med funktionshinder. [16]

Tre städer. En storstadspolitik för hela landet.

+ 4 st bilagor. [25]

Från hembränt till Mariakliniken.

– fakta om ungdomar och svartsprit. [26]

Läkemedel i vård och handel. Om en säker, flexibel och samordnad läkemedelsförsörjning. [28]

Det gäller livet. Stöd och vård till barn och ungdomar med psykiska problem. [31]

Rättssäkerhet, vårdbehov och samhällsskydd vid psykiatrisk tvångsvård. [32]

Företagare med restarbetsförmåga. [34]

Den framtida arbetsskadeförsäkringen. [37]

Vad får vi för pengarna? – Resultatstyrning av statsbidrag till vissa organisationer inom det sociala området. [38]

Läkemedelsinformation för alla. [41]

Hur skall Sverige må bättre?

– första steget mot nationella folkhälsomål. [43]

Kontrollerad och ifrågasatt?

– intervjuer med personer med funktionshinder. [48]

De 39 stegen. Läkemedelsutredningar under 1900-talet och annat underlagsmaterial till

Läkemedel i vård och handel, SOU 1998:28. [50]

Kommunikationsdepartementet

IT och regional utveckling.

120 exempel från Sveriges län. [19]

IT-kommissionens hearing om infrastrukturen för digitala medier. Andrakammarsalen, Riksdagen 1997-10-24. [20]

Problem med inbäddade system inför 2000-skiftet. Hearing anordnad av IT-kommissionen i samverkan med Industriförbundet och Statskontoret 1997-11-14. [21]

Identifiering och identitet i digitala miljöer.

– Referat från en hearing den 12 november 1997.

IT-kommissionens rapport 4/98. [36]

Konsekvenser av att taxfreeförsäljningen avvecklas inom EU. [49]

Hur offensiv IT-användning kan skapa tillväxt för mindre företag. Ett rådslag anordnat av IT-kommissionen på uppdrag av Kommunikationsdepartementet, Närings- och handelsdepartementet och Industriförbundet. Rotundan, Rosenbad 1997-11-18. [54]

IT och nationalstaten. Fyra framtidsscenarier. IT-kommissionens rapport 6/98. [58]

Finansdepartementet

Omstruktureringar och beskattning. [1]

Översyn av rörelse- och tillsynsregler för kollektiva försäkringar. [7]

Integritet – Effektivitet – Skattebrott. [9]

Självdeklaration och kontrolluppgifter – förenklade förfaranden. [12]

E-pengar – näringsrättsliga frågor. [14]

En gräns – en myndighet? [18]

Försäkringsgaranti.

Ett garantisystem för försäkringsersättningar. [22]

Nya ledningsregler för bankaktiebolag och försäkringsbolag. [27]

Avdrag för ökade levnadskostnader vid tjänsteresa och tillfälligt arbete. [56]

Statens offentliga utredningar 1998

Systematisk förteckning

Utbildningsdepartementet

Campus för konst. [10]

Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden. [11]

Vuxenutbildning och livslångt lärande.

Situationen inför och under första året med kunskapslyftet. [51]

DUKOM Distansutbildningskommittén.

Utvärdering av distansutbildningsprojekt med IT-stöd. [57]

Jordbruksdepartementet

Fiskeriadministrationen i ett EU-perspektiv. Översyn av fiskeriadministrationen m.m. [24]

Arbetsmarknadsdepartementet

Välfärdens genusansikte. [3]

Män passar alltid? Nivå- och organisationsspecifika processer med exempel från handeln. [4]

Vårt liv som kön. Kärlek, ekonomiska resurser och maktdiskurser. [5]

Ty makten är din ... Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige. [6]

Utstationering av arbetstagare. [52]

Kulturdepartementet

Samordning av digital marksänd TV. [17]

Närings- och handelsdepartementet

Staten och exportfinansieringen. [23]

Ta vara på möjligheterna i Östersjöregionen. [53]

Inrikesdepartementet

Historia, ekonomi och forskning.

Fem rapporter om idrott. [33]

Miljödepartementet

Gröna nyckeltal – Indikatorer för ett ekologiskt hållbart samhälle. [15]

Förordningar till miljöbalken. + Bilagor. [35]

Det finsk-svenska gränsälvsamarbetet. [39]

IT-kommissionen

103 33 Stockholm

Besök: Regeringsgatan 30–32

E-post: itkommissionen@communications.ministry.se

Webbtjänst: <http://www.itkommissionen.se>

ISBN 91-38-20920-9

ISSN 0375-250X